

M U Z E U L B A N A T U L U I T I M I Ş O A R A

ANALELE BANATULUI

Serie nouă

ARHEOLOGIE
ISTORIE

XVIII
2010

EDITURA MEGA
Cluj-Napoca, 2010

Colegiul de redacție:

Dan Leopold CIOBOTARU, *director al Muzeului Banatului*

Prof. dr. Florin DRAȘOVEAN, *redactor șef*

Zsuzsanna KOPECZNY, *secretar de redacție*

Lector dr. Ligia BOLDEA, Nicoleta DEMIAN-TOMA, Prof. dr. Vasile DUDAȘ, Conf. dr. Vasile RĂMNEANȚU, Prof. dr. John Michael O'SHEA (Michigan University, SUA), Prof. dr. Wolfram SCHIER (Freie Universität Berlin, Germania), Lector dr. Călin TIMOC, *membri*

Vigneta copertei: Wiliam Vastag

Analele Banatului, serie nouă, continuă publicațiile anterioare ale Muzeului Banatului din Timișoara:

Történelmi és Régészeti Értesítő, 1872–1918

Gemina, 1923

Analele Banatului, 1928–1931

Tibiscus, 1971–1979

Orice corespondență se va adresa
Muzeului Banatului, Piața Huniade nr. 1, RO-300002 Timișoara,
e-mail: analelebanatului@yahoo.com

Please send any mail to
Muzeul Banatului, Piața Huniade nr. 1, RO-300002 Timișoara,
e-mail: analelebanatului@yahoo.com

Tout correspondance sera envoyée à l'adresse:
Muzeul Banatului, Piața Huniade nr. 1, RO-300002 Timișoara,
e-mail: analelebanatului@yahoo.com

Richten Sie bitte jedwelche Korrepondenz an die Adresse:
Muzeul Banatului, Piața Huniade nr. 1, RO-300002 Timișoara,
e-mail: analelebanatului@yahoo.com

Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine în exclusivitate autorilor.

ISSN 1221-678X

EDITURA MEGA
Cluj-Napoca
e-mail: mega@edituramega.ro
www.edituramega.ro

CUPRINS ▪ SOMMAIRE ▪ INHALT ▪ CONTENTS

ARHEOLOGIE ȘI ISTORIE VECHĂ

ALEXANDRU SZENTMIKLOSI, SORIN TINCU	
Verbicioara Discoveries in Hunedoara	11
VICTOR SAVA, MARIUS ARDELEANU	
Observații asupra unei achiziții a Complexului Muzeal Arad.....	23
<i>Observations Concerning an Acquisition of the Arad Museum</i>	28
DUMITRU PROTASE	
Castrul legiunii III Flavia de la Berzovia. Săpăturile arheologice din anii 1965–1968	33
<i>Das Lager der Legion IV Flavia von Berzovia. Die Ausgrabungen der Jahre 1965–1968</i>	43
ALEXANDRU FLUTUR	
Cărămizile ștampilate ale legiunii XIII Gemina de la Cenad și Sânnicolau Mare	63
<i>Stamped Bricks of Legio XIII Gemina at Cenad and Sânnicolau Mare</i>	66
RAOUL ȘEPTILICI	
Monete barbarizate de secolul al IV-lea din bronz din Banat în descoperiri izolate.....	69
<i>Fourth Century Bronze Barbarous coins from Banat (Isolated Finds)</i>	73
VASILE-BOGDAN DOMOCOȘ	
Bijuterii monetare la barbarii dintre Dacia și Pannonia.....	77
<i>Coin Jewelry at the Barbarians Between Dacia and Pannonia</i>	80
CORIOLAN HORAȚIU OPREANU	
Medalionul cu măști din tezaurul de la Șimleul Silvaniei (Szilágysomlyó).	
Precizări iconografice și influențe culturale.....	81
<i>The „Masks” Medallion from the Hoard at Șimleul Silvaniei (Szilágysomlyó).</i>	
<i>Iconography and Cultural Influences</i>	91

ISTORIE MEDIE

DANIELA TĂNASE	
Despre artizanii metalelor în izvoare scrise din zorii Evului Mediu	115
<i>On the Metal Craftsmen According to Early Middle Age Written Sources</i>	121
LIGIA BOLDEA	
Un secol din evoluția unui domeniu feudal al Banatului de Câmpie: domeniul familiei nobile	
Danciu de Macedonia	123
<i>Un siècle de l'évolution d'un domaine féodal du Banat champêtre: les domaines de la famille noble</i>	
<i>Danciu de Macédonie</i>	134
ADRIAN MAGINA	
Un nobil sârb în Banatul secolului al XV-lea: Miloš Belmužević	135
<i>A Serbian Nobleman From XVth Century Banat: Miloš Belmužević</i>	142

LIVIA MAGINA	
Dreptul de târg și procesul de urbanizare. Cazul Felnac.....	143
<i>Market Right and Urbanization Process. Felnac Case</i>	148

ISTORIE MODERNĂ ȘI CONTEMPORANĂ

DRAGOȘ-LUCIAN ȚIGĂU	
Studenti din Timișoara la școli și universități europene (1730–1850)	151
<i>Studenten aus Temeswar an europäischen Schulen und Universitäten (1730–1850)</i>	170
ZORAN MARCOV, CIPRIAN GLĂVAN	
Istoria familiei Nikolics redată într-un document din colecția Muzeului Banatului.....	173
<i>Die Geschichte Der Familie Nikolics In Einer Urkunde Aus Der Sammlung Des Banater Museums</i>	177
VASILE DUDAȘ	
O personalitate marcantă a Banatului. Lucian Georgevici (1875–1940)	185
<i>Une personnalité marquant du Banat. Lucian Georgevici (1875–1940)</i>	192
FELICIA ANETA OARCEA	
Dinamica știutorilor de carte în comitatul Arad la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX.....	193
<i>La dynamique des gens lettrés dans le comté d'Arad à la fin de XIXème siècle et au début du XXème</i>	204
RADU ARDELEAN	
Viziunea lui Atanasie Marian Marienescu asupra istoriei vechi a românilor	205
<i>The Visions of Atanasie Marian Marienescu Upon the Old History of the Romanian People</i>	226
NICOLETA TOMA-DEMIAN	
Augustin Weber (1833–1909)	227
<i>Augustin Weber (1833–1909)</i>	235
IONELA MOSCOVICI	
Banatul în așteptarea păcii. Premisele unei misiuni franceze	241
<i>Le Banat en attendant la paix, le prémices d'une mission française</i>	250
ADRIAN DEHELEANU	
Dotarea aeronauticii române în perioada interbelică.....	251
<i>Die Ausstattung der rumänischen Aeronautik während der Zwischenkriegszeit</i>	257
VASILE RĂMNEANȚU	
Activitatea Primăriei Timișoara în anul 1933.....	259
<i>The Main Activities Developed by the Townhall of the Municipality of Timișoara in 1933</i>	273
DUMITRU TOMONI	
Adunările generale ale regionalei „Astra Bănățeană” (1937–1948)	275
<i>Les réunions générales de la régionale « Astra Bănățeană » (1937–1948)</i>	283
SÎNZIANA PREDĂ	
A doua conflagrație mondială, între document scris și memorial	285
<i>The Second World War Between Written and Memorial Document</i>	289
RADU PĂIUȘAN	
Activitatea Uniunii Patrioților în Banat în anul 1944	291
<i>Die Tätigkeit des Patriotenverbands in Banat im Jahre 1944</i>	301

ANTONIO FAUR	
Organizațiile Partidului Național Țărănesc-Maniu din Bihor (1944–1946)	303
<i>The Organizations of Maniu's National Peasants' Party in Bihor (1944–1946)</i>	325
EUSEBIU NARAI	
Situația financiar-bancară în județul Severin (1944–1948)	327
<i>La situation financière-bancaire dans le département de Severin (1944–1948)</i>	344
CEZAR STANCIU	
Jivkov și Dej între prietenie și interese. Relațiile româno-bulgare după al doilea război mondial (1948–1964)	345
<i>Jivkov and Dej Between Friendship and Interest. The Romanian-Bulgarian Relations in the Aftermath of World War II (1948–1964)</i>	352
MIODRAG MILIN	
Sârbii din România sub imperiul „limbii de lemn” de la „Iuda” Tito și „Genialul” Stalin spre jaloanele comunismului autohton	355
<i>The Serbs in Romania Under the Rule of “Wooden Language” from “Yuda” Tito and Stalin “The Genius” to the Regulations of Domestic Communism</i>	360

ISTORIA CULTURII, MUZEOLOGIE, ISTORIOGRAFIE CATALOAGE, VARIA

HEDY M-KISS	
Antimise – analiză iconografică	367
<i>Antimensia – Iconographic Analyses</i>	371

RECENZII

CĂLIN TIMOC, Dorel Bondoc, Cioroiul Nou, Craiova, 2010, 199 p.	381
LAJOS KAKUCS, Hedy M-Kiss, Textile istorice din colecția Muzeului Banatului Timișoara, secolele XVIII–XIX, Timișoara, 2009	382
ABREVIERI BIBLIOGRAFICE.....	387

SÂRBII DIN ROMÂNIA SUB IMPERIUL „LIMBII DE LEMN” DE LA „IUDA” TITO ȘI „GENIALUL” STALIN SPRE JALOANELE COMUNISMULUI AUTOHTON

Miodrag Milin*

Cuvinte cheie: *minoritatea sârbă, România, dictatură, comunism*
Keywords: *serb minority, Romania, dictatorship, communism*

Motivația temei

În urma cercetărilor anterioare privind trecutul recent al minorității sârbe din România, mi-am pus întrebarea: care au fost cauzele experiențelor traumatizante suferite de minoritari, ca urmare a declanșării procesului de comunizare accelerată a țării, de la sfârșitul anilor 40 ai secolului din urmă? Mă gândeam că răspunsurile pot fi întrezărite prin analiza nivelului de receptare a noului mesaj social-politic, din partea comunității minoritare, incapabilă de o decodificare și o proprie valorizare a experienței politice traversate de societatea românească în ansamblu. Ca urmare, au fost preluate de-a dreptul, abrupt, clișee de judecată și acțiune din repertoriul „dur” al luptei de clasă, reduse apoi treptat și adaptate la condițiile de marginali și posibile victime, ai lumii românești post-belice.

Textul de față inaugurează o asemenea abordare a problematicii minoritare, plecând de la identificarea codurilor represiunii și tălmăcirea încărcăturii lor de mesaj pentru o conduită politică oportunistă și spre modelarea individului obedient și resemnat la noua realitate a dictaturii național-comuniste românești.

*

Surprinzând pe toată lumea o parte a conducerii Uniunii Sârbilor de la Timișoara¹ a reacționat negativ la Rezoluția din 28 iunie 1948, emisă de Biroul informativ al țărilor comuniste reunit la București, de condamnare stalinistă a Iugoslaviei

* e-mail: miomi333@yahoo.com.

¹ Denumire uzuală. Denumirea ei corectă e S.S.K.D.U.R. (Savez slovenskih demokratskih udruzenja u Rumuniji); sau în românește U.A.C.D.S.R. (Uniunea Asociațiilor Culturale Democrațe Slave din România) deși ea aproape în totalitate era formată din sârbi.

lui Tito². După o săptămână de consultări cu proprii membri (aproape 2000 dintre ei foști partizani iugoslavi și dezertori din armata română) aceștia au emis de-a dreptul o *Contrarezoluție* de solidarizare cu politica lui Tito.

Represiunea

Reacția „hard-liner”-ilor sârbi a șocat Conducerea regională Banat a P.M.R.-ului, care n-a fost capabilă să gestioneze conflictul ce risca să primească amploare și evoluții necontrolabile³.

A intrat în acțiune de îndată Direcția de Interne, ministrul Teohari Georgescu intervenind personal la Timișoara, pentru curmarea acestei dizidențe sârbești în germene. S-au pus în funcțiune echipe de investigație, control și îndrumare

² Din bibliografia mai recentă asupra problemei, vezi: Joseph Rotschild, *Intoarcerea la diversitate. Istoria politică a Europei Centrale și de Est după Al Doilea Război Mondial*, București (1997); Jean-François Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre*, Iași (1998); Miodrag Milin, Andrei Milin, *Sârbi din România și relațiile româno-iugoslave. Studiu și documente (1944–1949)*, Timișoara (2004); *Great Powers and Small Countries in Cold War 1945–1955. Issue of Ex-Yugoslavia. Proceedings of the International Scientific Conference, Belgrade, November 3rd – 4th, 2003*, Beograd (2005); Liubomir Stepanov, *Uniunea Sârbilor din România*, Timișoara (2006); *Zbornik radova sa Medjunarodnog okruglog stola Tito-Staljin (Culegere de lucrări de la Masa rotundă internațională Tito-Stalin)*, Beograd (2007); Adrian Pop, Florin Constantiniu, *Schisma roșie. România și declanșarea conflictului româno-iugoslav (1948–1950)*, București (2007); Andrei Milin, Miodrag Milin, *U.A.C.D.S.R. sau Sârbi din România pe baricadele Războiului Rece*, Timișoara (2009).

³ Ne gândim la proiectatul Congres al sârbilor „pentru democratizarea României”, însă și cu posibile motivații secesioniste în acele vremuri incerte, ale lunilor de sfârșit de război. Ca fapt divers, circulau pe atunci zvonuri despre așteptata schimbare a denumirii orașului Timișoara în Titovgrad (Titigrad). Vezi pe larg în M. Milin, A. Milin, *Sârbi din România și relațiile...*, 33–79.

a activităților desfășurate de militanții comuniști și pro-comuniști sârbi. Tabăra „recalcitrantă” a fost cercetată, într-un interogatoriu dur, în noaptea de 12/ 13 iulie, de către activistul de la Centru Iosif Bogdan. Controlul s-a extins în săptămânile și lunile ce au urmat⁴, sub coordonarea activistului de la Regionala de partid Banat Mirko Jivković (viitor universitar la București și supraveghetor-îndrumător al activității emigranților iugoslavi și apoi a studenților sârbi din capitală); acestuia i-a fost asociat (și infiltrat) în Conducerea treburilor Uniunii Sârbe dascălul Alexandru Kurici, un fanatic și obtuz aderent al liniei P.M.R., supraveghetor mulți ani apoi al liceenilor sârbi din Timișoara; mai ales al celor care au parcurs experiența nefericită a deportării în Bărăgan.

Nu e mai puțin adevărat că și Serviciul iugoslav de Interne a avut partea sa (credem noi, majoral!) de contribuție la inflamarea tensiunilor⁵; deocamdată, însă, arhivele respective păstrează o precauță tăcere în această privință.

Prin urmare, astfel a început să se pună în mișcare Mașinăria represivă a Regimului comunist de la București. În paralel populația minoritară, covârșitor de proveniență rurală și puțin instruită și la fel, ușor manevrabilă, ajunge pradă emoțiilor negative⁶ în deosebit de fragila pace așternută peste rănilor încă nevindecate ale teribilei conflagrații.

⁴ Vezi pe larg desfășurarea episoadelor, cu susținerea documentară, în A. Milin, M. Milin, *UACDSR...*, 11–292.

⁵ Vezi Mircea Rusnac, *Procesul intentat liderilor sârbi „titoiști” (1950) și implicațiile sale*. *AnB*, (S.N.), V, Timișoara (1997), 383–395; Pe larg *Culegere de materiale privitoare la activitatea criminală a serviciilor de spionaj imperialiste pe teritoriul Republicii Populare Române*, București (1951) (Capitolul *Procesul trădătorilor și spionilor titoiști*, 151–201).

⁶ Jean-Fr. Soulet, în cartea menționată (p. 27, subcapitolul *Populații aflate între entuziasm și teamă*) face un comentariu remarcabil despre ipostazele de implicare a populațiilor în cel din urmă Conflict Mondial. Unii au trăit, finalmente, conflictul cu o stare emoțională pozitivă, proprie taberei învingătoare. Celorlalți, le-au rămas frustrări, de tot felul. Acum, în România, majoritatea, pricopsită cu regimul comunist, adus din Răsărit, mai degrabă încerca frustrări, după eșuarea proiectului național maximal, pe Frontul de Est. Sârbii de la noi, puțin simpatizați de majoritari datorită conexiunilor rasiale cu dușmanul istoric de la Răsărit, vor trăi sentimentul de împlinire a așteptărilor odată cu prezența Armatei Roșii și în Banat. Acest sentiment trece de-a dreptul în euforie, după reușita politicii lui Tito, pentru care mulți au și combătut cu arma, la partizani. O dată cu sciziunea din Blocul comunist, ajunsă până la așezarea semnului de egalitate dintre Tito și fascism, sârbii trăiesc de-acum o totală bulversare a scalei de valori existențiale. Un asemenea mediu emoțional a generat și reacția lor de tot irațională (adică, opunându-se în acest microcosmos, practic lumii întregi), de contestare fățișă a Rezoluției fatale din 28 iunie.

După izolarea grupării „recalcitrante” s-a dezlănțuit asupra populației sârbești o adevărată ofensivă propagandistică de tip stalinist – P.M.R.-ist, cu școli sătești de partid, instructori și agitatori, turnători, informatori zeloși de teren, luarea sub observație și supraveghere militară a localităților „nesigure” din graniță și a liderilor de opinie de către Securitate, orchestrarea primelor procese de înaltă trădare a noii republici dar și a socialismului în general...⁷

„Îndrumătorul cultural”

Ca instrument de îndrumare și readucere a celor descumpăniți sau nehotărâți pe calea „justă” a fost înființată gazeta „Îndrumătorul cultural”. Era, până la urmă și un fel de ghid de inițiere a lumii rurale în regulile obedienței și adulării vulgare a faraonului moscovit și a epigonilor săi, perfizi și ipocriți, de la București.

După stângăciile începutului de drum, cel de-al doilea număr⁸ se deschide, pompos și solemn, cu *Imnul Uniunii Sovietice*, grăind despre indeductibila uniune a republicilor, încheată prin duhul ziditor al Rusiei mărețe, călăuzit de marele Lenin, spre limanul înșorit al libertății popoarelor; popoare îmbrățișate de steagul uniunii după poveștele lui Stalin: credință, muncă și fapte mărețe!

Pe contrapagină la imn⁹ și în antiteză, sunt minuțios așternute repere de evaluare – tălmăcite după „Pravda” moscovită – ale stărilor negative din Iugoslavia: naționalismul exacerbant al grupării Tito – Ranković¹⁰ care și-a pătat mâinile cu sângele eroului stalinist Arso Jovanović¹¹ și care deschide, în acest fel, drum reacțiunii imperialiste.

⁷ M. Milin, PCR și minoritățile: cazul U.A.C.D.S.R. sau sârbii bănățeni – de la erezie la calvarul „reeducării”. Volumul *Partide politice și minorități naționale din România în secolul XX*, Editorii Vasile Ciobanu și Sorin Radu, vol. II, Sibiu (2007), 219–234.

⁸ *Kulturni uputnik za kulturne domove (Îndrumătorul cultural pentru căminele culturale)*, nr. 2, noiembrie 1948, Timișoara, 2.

⁹ *Ibidem*, Editorialul *Kuda vodi nacionalizam Titove grupe u Jugoslaviji (Unde duce naționalismul grupării lui Tito din Iugoslavia)*, 3–8.

¹⁰ *Aleksandar Ranković*, apropiat al lui Tito, s-a evidențiat în Război și mai ales după, ca șef al Securității (UDB-a, Ured za drzavnu bezbednost = Departamentul securității statului) și lichidator al opoziției armate anti-Tito, a cetnicilor colonelului Draza Mihajlović. A sfârșit politic în dizgrație la mijlocul anilor 60, reproșându-i-se simpatii naționaliste sârbești.

¹¹ *Arso (Arsa, Arsenije) Jovanović*, general, șef al Statului Major al Armatei de partizani (JNA, Jugoslovenska narodna armija = Armata populară iugoslavă). Trimis după război la studii militare în U.R.S.S.; asasinat de UDB-a la granița cu România, în împrejurările tenebroase din toamna anului 1948. Cercetări mai noi relevă însă relativa dezamăgire a ofițerilor iugoslavi

Stalin este, în continuare, marele călăuzitor al muncitorilor din lumea întreagă. Singurul capabil să-i îndrume pe calea păcii veșnice și a izbăvirii de războaiele sângeroase, a sfărâmării robiei capitaliste și a progresului deplin al umanității. După o scurtă deliberare autorul „anonim” ajunge la concluzia definitivă că „...și în politica noastră nu există vreo opțiune care să nu fie creația lui Stalin”¹².

Și umorul negru venea să încarce, mai mult, povara strivitoare a fricii generalizate¹³.

Un text apologetic proslăvea apoi Constituția și legislația stalinistă; iar cuvintele Generalissimului mărturiseau singure că „...milioane de oameni cinstiți din țările capitaliste își doreau cu ardoare să li se înfăptuiască toate cele ce s-au împlinit deja în U.R.S.S.”¹⁴ De bună seamă un prolog pe măsură pentru noua Constituție românească, a republicii populare.

După rețetar sovietic s-a încercat și o modelare a „Iugoslaviei socialiste”¹⁵ de către grupul emigranților rămași la Moscova după schisma comunistă. Aceștia s-au reunit, în aprilie 1949, pentru inițierea unui organ de presă corespunzător; unul dintre „corifeii” orientării pro-staliniste a fost Radonja Golubovici, fostul ambasador la București, care a defectat linia lui Tito.¹⁶ Publicația s-a vrut și un

---

față de condițiile de studiu și de viață pe care le-au aflat în Uniunea Sovietică. Vezi pe larg, Miroslav Perisic, *Od Staljina ka Sartru. Formiranje jugoslovenske inteligencije na evropskim univerzitetima. 1945–1958 (De la Stalin la Sartre. Formarea inteligenței iugoslave la universitățile europene...)*, Beograd (2008), 225–254. Autorul menționat remarcă caustic: „...un mare număr de studenți și ofițeri iugoslavi nu au avut nevoie de multă vreme ca să se dumirească de faptul că ei nu erau pentru ruși ceea ce erau rușii pentru ei.” Din cele 1984 de cadre militare aflate în 1948 la studii în U.R.S.S., au trecut de partea Rezoluției 342, restul repatriindu-se. (p. 251–252). Ofițerii iugoslavi de la Moscova s-au repatriat prin România, pe la Jimbolia. O notă informativă, adresată Inspectoratului de jandarmi din Timișoara, din 7 august 1948, spunea: „...după ce s-au îmbarcat în trenul iugoslav și trenul s-a pus în mișcare, au început a se manifesta pentru Tito, strigând ‘Jugoslavija’ și ‘Zivio drug Tito.’” (M. Milin, A. Milin, *Sârbii din România și relațiile româno-iugoslave...*, 214).

¹² *Kulturni uputnik...*, nr. 3/ 1948, 3–9.

¹³ *Povukao je rec (Și-a retras vorba)*. Țăranul muncitor se afla într-o dispută aprigă cu un chiabur veros care se sustrăgea de la obligația cotei de cereale. „— Ești atât de odios că nu meriți nici măcar să te înghită pușcăria!” Chiaburul a reacționat furibund, insistând ca proletarul agricol să-și retragă cuvintele. „— Ei bine, zise muncitorul de la sat, uite, îmi retrag vorba: meriți pe deplin să te înghită pușcăria!” (*Ibidem*, 21).

¹⁴ *Ibidem*, *Constituția stalinistă*, 23.

¹⁵ *Ibidem*, nr. 9/ 1949, 7. Vezi și anexa foto.

¹⁶ *Radonja Golubovici*. Ambasador al Iugoslaviei la București. S-au emis mai multe note verbale, cu acuzații reciproce, între Iugoslavia și România, în împrejurarea dezertării ambasadorului Golubovici, din 30 iulie 1948. Acesta a înștiințat și ziarul „Scânteia” despre abandonarea liniei lui Tito. (M. Milin, A. Milin, *op. cit.*, 207–213).

cadou din partea Moscovei către proletarii iugoslavi, pentru sărbătoarea internațională a muncii proletare. Dar și despre 1 Mai tot Stalin era cel așteptat să se pronunțe, în termeni providențiali¹⁷.

Pentru sârbii din România un reper ideologic l-a oferit zbirul propagandei de partid din acea vreme Iosif Chișinevski. Perorațiile sale¹⁸, dezlănțuite la reuniunea națională a „partizanilor păcii” de la București atinseseră paranoia în chestiunea iugoslavă:

„Frica de pace, caracteristică a imperialismului, a început să-i cuprindă și pe agenții trădători din conducerea Iugoslaviei... Căpeteniile iugoslave – marionete ale imperialiștilor anglo-americani, prin fraze festive, despre edificarea socialismului... fără ajutor sovietic și al proletariatului internațional ci doar prin dolari atlantizați și marshall-izați – încearcă să ascundă trădarea socialismului... și avortarea lor într-o republică burgheză banală, ținută în lanțurile sclaviei imperialiste... Iugoslavia decade, pe zi ce trece, într-o piață de consum a culturii reacționare occidentale... Proiecții grandioase ale filmelor decadente americane se desfășoară în prezența autorilor, a Prezidiului și a Guvernului iugoslav... În sălile de cinematograf ale Iugoslaviei s-au stârnit însă manifestații... poporul nu iubește filmele americane cu gangsteri, jafuri și incendii. Acesta le respinge cu scârbă căci le recunoaște drept arme dușmănoase ridicate împotriva sa și uși deschise propagandei de război. Manifestanții au scandat ‘Vrem filme sovietice!’ Trădătorul și infractorul Tito și goebels-ul iugoslav Moshe Piade¹⁹ încearcă să-i ademenească pe oamenii de carte, scriitorii, artiștii, de partea clicii naționaliste și să-i îndrepte împotriva intereselor popoarelor iugoslave și a frontului păcii. Însă faptul că sute de scriitori și profesori au fost încarcerati în temnițele lui Rankovici, unii uciși în chinuri de către ienicerii acestui călău, alții constrânși la ilegalitate sau emigrare, dovedește că rezistența intelectualilor... ia amploare... Poporul iugoslav înțelege tot mai limpede că sub masca lui Tito și a acoliților săi... se ascunde un agent al trusturilor și înrobitorilor de popoare, al piromanilor războiului... Eroicele popoare iugoslave văd însă în Uniunea Sovietică forța eliberatoare... împotriva clicii naționalist-șoviniste a

¹⁷ *Kulturni uputnik...*, nr. 8/ 1949, I. V. Stalin – *Despre 1 Mai*, 1.

¹⁸ *Ibidem*, *Din referatul tovarășului... la Congresul intelectualilor din R.P.R. pentru pace și cultură*, 25–27.

¹⁹ *Moshe Piade*, Prim ministru al Iugoslaviei în acei ani.

lui Tito, o agentură a reacțiunii imperialiste... dușmana culturii și a păcii ...”

Nici Bucureștiul n-a rămas în urma Moscovei; în capitala României a luat ființă publicația emigranților iugoslavi „Sub steagul internaționalismului”²⁰. Ei s-au așternut la drum cu aplauze și ovații către U.R.S.S., Partidul bolșevic și genialul conducător al popoarelor I. V. Stalin. Din noua echipă redacțională sunt pomeniți Duško Novakov, Ljubo Pavicevici, Ivan Dobrašinovici, Dmtar Koraci, Milan Poznan, Slavko Dobrosavljevici. Dintre ceilalți emigranți mai sunt evidențiați S. Gruici, T. Knejevici, J. Tomin, B. Trkulici, S. Pavlovici, M. Petrin, Z. Milici, M. Petrovici²¹. Erau însă și mulți alți, destui în dizgrație față de evoluțiile politicii de la București.²²

Cei extrem de zeloși se vor evidenția și în proze și versuri penibile, inclusiv în paginile „Îndrumătorului cultural” timișorean, destinat conaționaliilor din România; din precauție, probabil (și nu din jenă!), o vor face sub pseudonim. În numerele de început ale „Îndrumătorului” cel mai sânguinos va semna Gorcilo Mitrovici.²³ Într-una din isprăvile sale pe versuri va amesteca, de-a valma, gândurile criminale ale lui Tito ce îmbrățișează fascismul, cu focul punitiv al katiușelor roșii și jurăminte fierbinți de devoțiune para-normală față de miticul locuitor al Kremlinului.²⁴

*Spre jalonarea comunismului autohton.
P.M.R.-ul și marile aniversări*

Treptat, treptat, intră în scenă și realitatea românească cea nouă, a republicii populare. Exponentul ei de prefață este, deocamdată, un Chișinevski, pe care l-am văzut în ipostaza de perfid și veninos critic al iugoslavilor, chiar peste orizontul de așteptări al Moscovei. Aflăm însă, curând, că există și o zi a independenței românești, 9 Mai 1877; și aceasta, în pofida „murdării falsificări” a „moșierimii burgheze”, care a încercat, zadarnic să o camufleze, în spatele zilei de apologie dinastică, de 10 Mai. Inutil însă, căci prusacul Carol, principele adus la putere, s-a dovedit în cele din urmă „... un păzitor

al intereselor capitaliștilor străini.”²⁵ Împotriva acestei politici „trădătoare” și a jugului imperialist s-a ridicat, eroic, clasa muncitoare. Adevărata independență a dobândit-o însă abia după înfrângerea Germaniei hitleriste și eliberarea țării de către glorioasa Armată Roșie... Concluzia:

„Nu trebuie să uităm că Uniunea Sovietică ne-a ajutat și ne ajută mereu, dând sprijin economiei noastre... ca să ne putem păstra independența și înfăptuirile democrației pe care le-am dobândit...”²⁶

Nici n-a trecut euforia sărbătorilor de Mai că iată, după aceeași lumină izvorâtă de la Răsărit, bieții români au fost loviți de o furibundă exaltare a depășirilor „eroice” și apoi, fără măsură, chiar demențiale, a planurilor de tot felul, ilustrate prin tropotul tot mai îndrăcit al cifrelor și procentelor scăpate de sub control.

În aceeași euforie lipsită de cenzura bunului simț textul *Ce este colhozul?* îl bombardează pe cititorul rural cu cifre și statistici amețitoare despre mulțime de cereale și ruble ce-i vor inunda, irezistibil, gospodăria; că nu are de ales, țăranul bănățean, mai sceptic, se dumirește curând, citind și concluziile lipsite de echivoc: „Puterea sovietică este direct interesată de întărirea democrației colhoznice... căci aceasta contribuie la întărirea neîncetată a rânduielilor colectiviste și-n același timp la întărirea forței statului sovietic.”²⁷

Încet, încet, și condeierii-țărani ai noilor vremuri își fac tot mai simțită prezența în corul polifon și pluri-stratificat al adulțitorilor la toate nivelele ai noului paradis mincinos. Poetul-proletar agricol Laza Ilici își acordează stângacele strune pe temele viguroase, de rezistență și impact ale revoluționarismului antiimperialist. Cu cât înțelege mai puțin cu atât se sumeștește mai mult, furibund și bezmetic, elanul versificatorului: dinspre colectivistul din Variaș săgeți de tunete și fulgere revoluționare sunt slobozite, amețitor, peste Wall Street-ul newyorkez sau City-ul londonez, semănând spaimă în „monstruoșii imperialiști” și „maniicii atomici”; și peste vreme, aducând o tristă compătimire cu destinul rățacit al celor lipsiți de simțul măsurilor.²⁸

²⁰ *Ibidem*, nr. 9/ 1949, 68.

²¹ *Ibidem*, 63.

²² Despre disensiunile din clubul iugoslavilor emigranți la București, vezi Vukale Stojanovici, *Senke Bukuresta (Umbrele Bucureștiului)*, Zrenjanin (2003). Autorul, într-o scriere memorialistică despre experiența sa bucureșteană, din anii 1949–1952, dezvoltă tema conflictului personal cu Duško Novakov și anturajul de parveniți al acestuia.

²³ *Gorcilo Mitrovici*, un fel de „Dumitrescu Amărășteanu” sârb.

²⁴ *Kulturni uputnik... Suznjeva izjava (Mărturia întemnițatului)*, nr. 11/ 1949, 13–14.

²⁵ *Ibidem*, 9 Maj – dan nezavisnosti (9 Mai – ziua independenței), nr. 8/ 1949, 14.

²⁶ *Ibidem*, 15. Formula obediență de început a rechizitoriului propagandistic românesc de tip comunist „U.R.S.S. ne-a ajutat și ne va ajuta mereu”, va fi, pe măsură ce regimul autohton dobândește o înfățișare naționalistă (național-patriotică), înlocuită cu exprimarea „datorită grijii și înțelepciunii partidului și guvernului nostru”, vădind o fațășă suficiență de sine a guvernanților proletari de la noi.

²⁷ *Ibidem*, nr. 11/ 1949, 20.

²⁸ *Ibidem*, *Onima iz Volstrita (Mesaj către cei de pe Wall Street)*, nr. 12/ 1949, 8.

Un spațiu privilegiat a fost rezervat concluziilor Conferinței anuale de la Budapesta a Biroului informațional al partidelor comuniste și muncitorești. În rezoluția finală, la un an de la schismă, apar, paradoxal, unele concluzii mai degrabă negative despre rezultatele luptei anti-Tito.²⁹ Se aprecia în viziunea Moscovei că „trădătorii iugoslavi” au avut succes, propunându-și „crearea de bande politice contrarevoluționare alcătuite din elemente reacționare, naționaliste, clericale, fasciste...” în vederea desprinderii „țărilor frățești” de Uniunea Sovietică. Clica trădătoare ar fi reușit să transforme Belgradul într-un centru american de spionaj și propagandă anti-comunistă, alăturându-se, fățiș, în cadrul ONU, blocului imperialist „... într-un front comun cu americanii reacționari...”. Ca atare, Iugoslavia s-ar fi transformat, peste noapte aproape, într-un stat anticomunist, polițienesc, cu un regim de tip fascist.

În ton cu asemenea vremuri un alt diletant de versuri libere pe tema îndoctrinării proletare a workerilor nord-americani, învățătorul Bojidar Cherpenișan se apucă să toarne, de-a dreptul în stihuri, o „scrisoare deschisă” către muncitorul american.³⁰ Nu știm dacă destinatarul a înțeles ceva din limba comunicării și „filosofia” mesajului dar e cert că rapsodul P.M.R.-ist oferea promisiuni de „libertate și prosperitate” de care s-au împărtășit toți românii, deopotrivă, pe calea leninistă de lumină, lărgită considerabil de Stalin, până peste Atlantic.

„Îndrumătorul cultural” al sărbilor din satele bănățene de la începutul anilor 50 iradiază încă sub imperiul propagandistic sovietic, cu repertoriul desfășurat între faptele „eroice” ale agriculturii lui Miciurin și între epopeea grenadierilor generalului Pamfilov, care au stăvilit uraganul de oțel al *panzerelor* în fața Moscovei nepieritoare.

Sub același suflu al ofensivelor ia amploare și propaganda colectivizării; și aici sărbii se remarcă, printre primii...

La doar un an de la demararea acesteia, în localitatea Sâmpetru Mare se reunesc colectiviztii de frunte ai Banatului de câmpie. Între preocupări de cultura câmpului și zootehnie s-au intercalat

²⁹ *Ibidem*, *Jugoslovenska kompartija pod vlasu ubica i spijuna. Rezolucija Informacionog biroa (Partidul comunist iugoslav sub conducerea asasinilor și spionilor. Rezoluția Biroului informațional)* nr. 1/ 1950, 21–26. Această evaluare pesimistă trebuie corelată și cu valul furibund de procese și execuții politice ce au cauzat schimbări structurale radicale la vârf în partidele și democrațiile populare „frățești” est-europene. Vezi o admirabilă analiză comparatistă a represiunii staliniste în „democrațiile” est-europene la J. Rotschild, *op. cit.*, 115–212.

³⁰ *Kulturni uputnik, Otvoreno pismo americkom radniku (Scrisoare deschisă către muncitorul american)*, nr. 3/ 1950, 28.

lozinci mobilizatoare și evocări patetice „... a 27 de ani de la moartea marelui geniu și învățător al omenirii muncitoare, organizatorul Marii revoluții socialiste din octombrie, creatorul primului stat socialist, marele și nemuritorul Lenin.” Activistul regional și conferențiarul de servicii al propagandiștilor colectivști Mirko Jivkovići își expune concluziile de rigoare: „Miracolul” colectivizării este rodul „marii științe” a tovarășului Stalin... care i-a îndrumat pe colhoznicii sovietici... întocmai cum o face în România P.M.R.-ul, avangarda... ghidată de experiența Uniunii Sovietice... în lupta pentru socialism.” Jivkovići ține să accentueze că „rolul fiecărui trucidător sârb este să lupte împotriva uneltirilor titoiste, al căror rol murdar a fost dezvăluit...”³¹ [era în toi cumplita represiune, slobozită prin „clasicul” *Proces al trădătorilor și spionilor titoiști* – obs. M. Milin³²]. Toată manifestația s-a încheiat prin vizionarea „cu mare interes” a filmului *Tânăra gardă* și... petrecere cu dans, „până în zori”.

Clișeul de legitimare națională al regimului comunist autohton l-au făcut marile aniversări. Și acestea erau însă, deocamdată, evocate ca derivând din fapte rusești, revoluționare.

Suflul de inspirație al P.M.R. (P.C.R.) ar fi fost soldații ruși staționați în Moldova, care ar fi ridicat și conștiința revoluționară a țăranilor români, „pregătindu-i” pentru marile confruntări de clasă, cu Monarhia și burghezo-moșierimea. Minoritarii aflau astfel că nu e de șagă cu P.M.R.-ul, care de la început s-ar fi postat, ferm, pe linia cea dreaptă, trasată, vizionar de ingemănării dascăli ai proletariatului Lenin și Stalin. Partidul a avut și meritul de a mobiliza proletariatul român în anii 30, în luptele de clasă de la Grivița... Mai târziu tot partidul a declanșat lupta fără menajamente împotriva chiaburilor... iar cu ajutorul U.R.S.S. a sporit numărul de tractoare și mașini agricole ce modernizează agricultura românească...³³

Un deosebit interes arată P.M.R.-ul și pentru confiscarea zilei de 1 Mai, care în U.R.S.S. e „sărbătoarea bucuriei proletare” și a cinstirii „marilor izbânzi” ale muncii faraonice pe șantierele Kuibâșev, Stalingrad... dar și îngemănatele „Steagul roșu” din Orașul Stalin sau „Sovrommetal” Reșița...³⁴

Momentul 23 August este încă, deocamdată, în conul de umbră al ... „strălucitelor victorii ale armatei sovietice... care au făcut posibilă și lupta poporului nostru sub conducerea Partidului comunist pentru sfărâmarea jugului fascist și... luptând

³¹ *Ibidem*, nr. 2/ 1951, 45–47.

³² Vezi nota 5.

³³ *Kulturni uputnik*, nr. 5/ 1951, Editorial, 7–13.

³⁴ *Ibidem*, 3–5.

împotriva imperialismului anglo – american... pentru întâia dată în istoria sa să dobândească cu adevărat independența națională.” Și încă odată, se precizează, cu rigoare, că „aceste minunate înfăptuiri” nu ar fi fost posibile fără ajutorul „permanent și neprecupețit” al Uniunii Sovietice. Abia apoi se dezlănțuie cavalcada cifrelor și statisticilor probând „succesele de netăgăduit” ale regimului.³⁵ Totuși, în contradicție parcă cu cele enunțate anterior, un alt text omagial ne explică, pe îndelete, că

„... întregul plan politic și militar de răsturnare al dictaturii antonesciene și luptei împotriva ocupațiilor hitleriști a fost compus și desfășurat sub îndrumarea și conducerea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej.”³⁶

Să citești, să vezi și nu știi ce să mai crezi!

Concluzii

După stângăciile începuturilor de împrumut, în creația reciclată pe tiparele stalinismului, a minoritarilor sârbi, la începutul anilor cincizeci apar și primele voci autohtone. Acest mediu, intens și chiar sufocant de terorizat de pârgăhiile politicului, va genera o creație pe măsură: infestată de prejudecăți și spaime, complexul omniprezent de vinovăție, oricând o posibilă anticameră pentru represivitatea cea mai violentă, fizică.³⁷

Cu, practic, mai mulți intelectuali adevărați aflați la închisoare decât în libertate, se va săvârși, populist spus, „separarea grâului de neghină”. O ruptură dramatică, împingând expresia culturală în înfățișare minoritară pe căile pierdute ale confruntărilor politice și reprimării libertății de exprimare.

Înflorește așa-zisa cultură proletară care s-a încuibat, temeinic, în instituțiile sistemului. Tratată cu dispreț și instrumentată politic de exponenții majorității. Niciunde acasă, nerecunoscută, percepută corespunzător, mai curând drept un exercițiu

de exprimare culturală în limba națională, însă de o identitate străină pentru țara și cultura mamă.

Rezultatul acestor traume este o creație minoră, marcată de frustrări și neîmpliniri, nicicând și niciunde în întregime apreciată; obediență politicului cotidian care o poartă, tot așa, într-un regim de „respirație artificială”, până ce și acesta și-a dat, de tot, duhul.

THE SERBS IN ROMANIA UNDER THE RULE OF „WOODEN LANGUAGE” (FROM „YUDA” TITO AND STALIN THE GENIOUS TO THE REGULATIONS OF DOMESTIC COMMUNISM)

(Abstract)

After the clumsiness of a borrowed start, in the recycled art of Stalinist patterns for the Serb minority, at the beginning of the 50's, the first native voices occurred. They were intense, even smothering, with terror, and generated a measurable artistic creativity, infested by fears and prejudice, the overall guilty complex, anytime a possible antechamber for the most violent physical oppression.

Having many real intellectuals imprisoned than actually at large “a separation of the wheat from the chaff” was done. A dramatic split pushing the cultural expression of the minority on to the lost paths of political confrontation and suppression of freedom of expression.

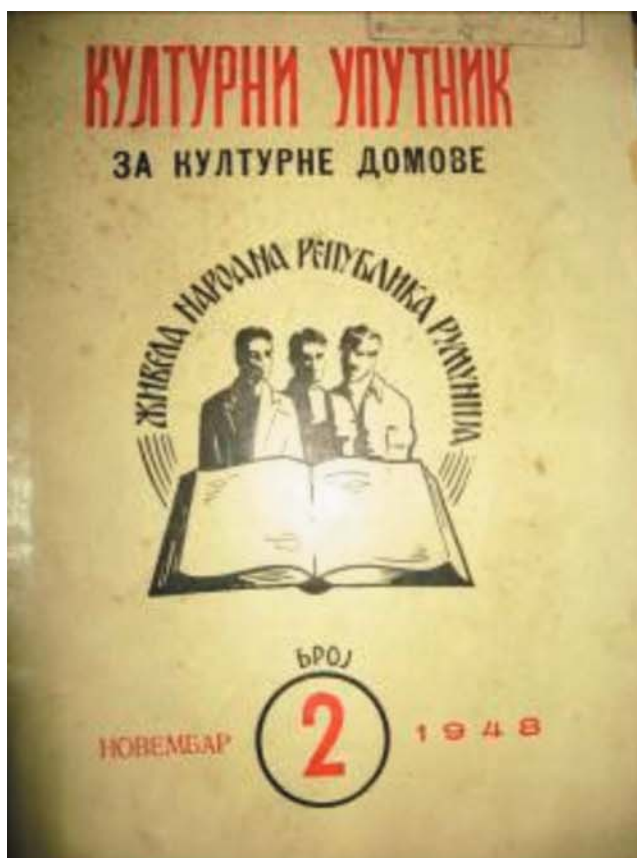
The so-called proletarian culture flourished into the system's institutions. It was despised and politically used, never at home, unrecognized or inadequately perceived, more likely as a cultural expression exercise on the official language, but of a strange identity for the country and native culture.

The result of these traumas was a minor artistic creation, marked by frustrations and failures, never and nowhere entirely valued, obedient to everyday politics that kept it on intensive care, until it finally passed away.

³⁵ *Ibidem*, nr. 8–9/ 1952, Editorial, 3.

³⁶ *Ibidem*, 49.

³⁷ Un umor negru, involuntar (sau, poate, de o perfidie diabolică) se degajă din poezia naivă (sau pretins naivă) *Posle proveravanja* (*După verificări*) a lui S. M. Lalic. (*Ibidem*, 44). O asemenea ciudată creație are și ea cauze politice: epurările masive ale P.M.R.-ului de foști legionari și alți dușmani reali sau imaginari.

1. Copertă la „Îndrumătorul cultural”

2. Chipul nelipsit al „genialului conducător și dascăl al popoarelor”, din cuprinsul „Îndrumătorului cultural” (nr. 3 / 1949, p. 19)

3. Și despre 1 Mai tot Stalin avea cuvântul decisiv (nr. 8 / 1949, p. 1)

4. Tito cu barda. Cea mai „populară” caricatură din acei ani a conducătorului iugoslav ... (5 / 1950, p. 19)

5. Tito recrutează foști SS-iști... (9 / 1949, p. 63)

6. „Pentru Iugoslavia socialistă”, organul de presă al staliniștilor iugoslavi de la Moscova .... (9/1949, p. 7);

7. „Sub flamura internaționalismului”, publicația staliniștilor iugoslavi de la București ... (9/1949, p. 63)

ЈУДА-ТИТО ПРИЗНАЈЕ...

ХОРИЈА ЛИМАН

Дошао је децембар. Али у југословенским лукама није се појавио још ниједан транспорт намирница од прекоокеана. Једног јутра, у зору, један трбушати брод под америчком ваставом уловно је у мрачну луку тужног Дубровника. Када је његов товар искрпан на обалу, видело се да је оружје. Над пристаништем и над валовима Јадрана лебдела је свла магла, а небо се још није ослободило приг ноћног веда. Попут гештера нојурнали су агенти Удбе да сакрију сандуке са оружјем у магацине, да о томе лука не дозна. Као гештери. Они су се журили по мраку као злочинци који не воде светлост.

Дошао је и месец децембар. У сплитској луци Американци истоварју бродове са оружјем. А из правца Загреба стиже нов патоварен муницијом. Он стиже управо из Западне Немачке. Навршило се међутим месец дана откада је Јуда-Тито најавио Сулицбергеру, дописнику Њу-јорк Тајмса: „Да би се набегла глад, потребно би било да нам до месеца децембра стигну намирнице. Када

двора, о „ружници руменој“ и о „росној јагодици“.

Каква ружница која заударе од лепљиве крви! Каква гломазна јагода од 110 кг! „Његов кревет тежак је 500 кг“ пише у франском листу „Алик“ његов бивши ађутант, протеран грозотама титовског „социјализма“. „Ујутру после гимнастике, он поједе 4 јајета, рибе, млека и пола килограма меса. Читао је у једном америчком часопису да је најхранљивији обед онај који се поједе ујутру“. Широм целе Југославије милиони радних људи једу два пута дневно по две кашике ретве куље. Гуја из Белог двора се међутим храни по прописима неке будале од америчког листића. Он држи куру за гојење.

Тито „хитно“ захтева да се гоје свиње. Људи могу да лако умру од глади, али свиње треба спасти: оне су одвише крајаве и не могу се извозити у Западну Немачку.

Јуда-Тито је говорио, а стипендијет „Њујорк Тајмса“ је верно прибедежио. „Недостаје нам кромпир и пасуљ, врло много

8. Iuda Tito, „demascat“ de Horia Liman, în versiunea sârbească ... (9 / 1950, p. 18)

Борислав ПОПОВИЋ
председник Савеза словенских
културно-демократских
удружења у НР

Вечита захвалност Совјетском Савезу и другу Стаљину

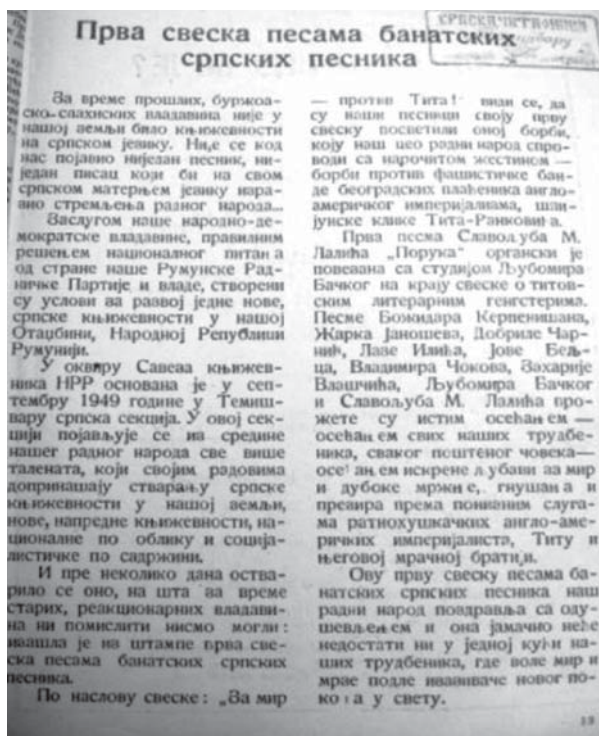
Српска сународност у Румунији заједно са румунским народом и осталим сународностима наше земље слави дан 23 августа, дан свог ослобођења.

У историји наше земље тај дан представља велику прекретницу, од тог дана развинута наше земље узима потпуно нов правац.

Борба радног народа, на челу са радничком класом и њеном Партијом, после 23 августа 1944 води из победе у победу и консолидира снагу класног непријатеља; радничка класа изводи политичку власт и

у чврсто обједињеним редовима приповуле најшире масе радних људи у управљању земље, у изградњи социјализма. Државни апарат изграђен од стране некадашњих противнационалних властодржаца, већ је у свим деловима поништен и замењен са новим, демократским државним апаратом, заснованим на начелима народне демократије. Нова демократска војска, народно правосудје, народни савети, а нарочито ови последњи послови су нове политичке власти; они претстављају нову, праву пролетерску и народну демократију, у њиховом раду учествују и

9. Borislav Popovici, preşedintele Uniunii Sârbe, la datorie, cu „Veşnic omagiu ...” (9 / 1950 ..., p. 7)

10. Poezii ruşinii la sârbi. Prima promoţie (... 1 / 1951, p. 13)

11. La Căminul cultural din Variaş se repetă „kazacioc”; în timp ce „titoiştii”, „chiaburii” şi ceilalţi „duşmani ai poporului” iau drumul Bărăganului

12. Panoplie a „capodoperelor” limbii „de lemn” pentru sârbii din România

13. Cercul de studiere a biografiei tovarăşului Stalin la Colectiva „Arso Jovanovici” din Soca